13.2.2024

Asia: E 58/2023 vp Valtioneuvoston selvitys: Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024-2029

Sitra kiittää tulevaisuusvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua Suomen avaintavoitteisiin EU-vaalikaudelle 2024–2029 liittyvästä valtioneuvoston selvityksestä. Lausunnon keskeisimmät huomiot on koottu alle.

- Euroopan täytyy nostaa panoksia kilpailukyvyn turvaamiseksi. Euroopan unioni Suomen tärkeimpänä poliittisena ja taloudellisena viitekehyksenä ja arvoyhteisönä.
- Seuraavan komission kaudella on tuettava talouskehityksen kannalta kriittisten teknologioiden, kuten tekoälyn ja kvanttiteknologian, kehitystä ja varmistettava Euroopan kyky tuottaa omavaraisesti luotettavia tekoälyratkaisuja.
- Luonnonvarojen ylikulutuksesta irrottautuminen kiertotalouden avulla vaatii datan valjastamista siirtymän tueksi.

Euroopan täytyy nostaa panoksia kilpailukyvyn turvaamiseksi. – Euroopan unioni Suomen tärkeimpänä poliittisena ja taloudellisena viitekehyksenä ja arvoyhteisönä

Sitra pitää hyvänä sitä, että valtioneuvosto määrittelee selkeästi Euroopan unionin Suomen tärkeimmäksi poliittiseksi ja taloudelliseksi viitekehykseksi ja arvoyhteisöksi. Suomen tavoitteena on globaalisti vahva ja toimintakykyinen Euroopan unioni, joka edistää jäsenvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellista etua.

Datan saatavuus ja kyky sen hyödyntämiseen ovat keskeisiä edellytyksiä innovaatioille ja kasvulle yhä voimakkaammin datavetoiseksi kehittyvässä taloudessamme. Jotta Euroopan unioni voi jatkaa reilun datatalouden pelisääntöjen ja uusien politiikka-aloitteiden laatimista, tarvitsee se yhteistä tilannekuvaa sekä Eurooppaa haastavien kehityslinjojen tunnistamista ja niihin reagoimista varhaisessa vaiheessa.

Kilvassa digitaalisen maailman hallinnasta Euroopan valttina on ollut reilumman datavetoisen talouden ja yhteiskunnan rakentaminen. Uusien datataloutta edistävien toimenpiteiden täytyy tulevaisuudessakin perustua eurooppalaiselle arvopohjalle. Vauhdittamalla Euroopan digitaalisten sisämarkkinoiden kehitystä, Eurooppa voi nousta globaaliksi edelläkävijäksi datavetoisessa taloudessa.

Seuraavan komission kaudella on tuettava talouskehityksen kannalta kriittisten teknologioiden, kuten tekoälyn ja kvanttiteknologian, kehitystä ja varmistettava Euroopan kyky tuottaa omavaraisesti luotettavia tekoälyratkaisuja.

Sitra tukee valtioneuvoston kantaa EU:n teknologiakyvykkyyden vahvistamisesta osana strategista autonomiaa.

Ehdotuksessa Suomen kannaksi korostetaan EU:n digitaalisen johtajuuden edellyttävän investointeja erityisesti murrosteknologioihin, kuten tekoälyratkaisuihin, suurteho- ja kvanttilaskentaan, siruteknologiaan sekä 6G:hen. Tämä on kannatettavaa.

EU tarvitsee lisää investointeja kriittisiin teknologioihin kilpailukyvyn parantamiseksi. EU:n on pyrittävä vahvistamaan kriittisiä teknologioita politiikka- ja rahoitusohjelmilla yhdessä jäsenvaltioiden kanssa. Ohjelmien painopisteen tulisi olla kvanttiteknologioissa

ja suurteholaskennassa, tekoälyssä, kehittyneissä puolijohdeteknologioissa, 6G:ssä ja kyberturvallisuudessa.

Lisäksi Suomen kannassa korostetaan EU:n globaalin vaikuttavuuden parantamista erityisesti murrosteknologioiden standardointiin liittyen. Suomen strategisen kilpailukyvyn tavoitteet koskien digitaalista siirtymää ovat kannatettavia, mutta eivät riittäviä. Investointeihin ja standardointiin panostamisen lisäksi tekoälyn, puolijohteiden, 6G:n, kvanttiteknologian ja suurteholaskennan kaltaisia keskeisiä teknologioita tulee kehittää entistä strategisemmin, jotta niiden koko potentiaalia voidaan hyödyntää datavetoisen talouden kehityksessä. Tämä parantaa EU:n taloudellista turvallisuutta eli toimintavarmuutta ja kilpailukykyä.

Generatiivinen tekoäly tarjoaa uudenlaisia ratkaisuja työn tehostamiseen ja palveluiden kehittämiseen. Sitra korostaa, että EU:n on varmistettava omavaraisuutensa luotettavien yleiskäyttöisten tekoälyratkaisujen tuottamisessa. Sitra ehdottaa lisättäväksi valtioneuvoston kantaan maininnan tavoitteesta nostaa generatiivisen tekoälyn strateginen autonomia keskeiseksi tavoitteeksi. Kilpailukykyiset ja luotettavat eurooppalaiset kielimallit ovat välttämättömiä uusien sovellusten ja kaupallisten palveluiden rakentamisessa. Lisäksi EU:ssa kehitetyn generatiivisen tekoälyn on oltava riittävän laadukasta ja EU:sta täytyy löytyä luotettavien kielimallien kehittämiseen tarvittavaa osaamista ja laskentakapasiteettia.Tavoite strategisesta autonomiasta generatiivisen tekoälyn alalla tarkoittaa erityisesti kahta asiaa.

1. Euroopassa kehitettyjen avoimen lähdekoodin suurten kielimallien tulee olla laajasti saatavilla eri toimijoille kaikilla EU:n virallisilla kielillä. Suomessa löytyy tällaisia avoimen lähdekoodin kielimalleja, joita on kehitetty Turun yliopiston Turku-NLP –tutkimusryhmässä. Myös tulevaisuusvaliokunta on lausunnossaan TuVL 9/2021 todennut, että erityishuomiota tulee kiinnittää pienten kielien aseman turvaamiseen osana ihmislähtöistä tekoälykehitystä.

2. EU:ssa kehitetyn generatiivisen tekoälyn on oltava riittävän laadukasta ja EU:sta täytyy löytyä luotettavien kielimallien kehittämiseen tarvittavaa osaamista ja laskentakapasiteettia. Julkisen ja yksityisen sektorin toimijoilla tulee olla kyvykkyyksiä jatkokouluttaa näitä perustamalleja sekä kykyä rakentaa niiden päälle palveluita haluttuihin käyttötarkoituksiin. Sitra tekee kokeiluja tällaisten palveluiden luomisesta Valtioneuvoston kanssa, joissa pyritään helpottamaan ja tukemaan virkahenkilöiden työtä lainvalmistelussa, kuten lausuntoyhteenvetojen tekemisessä.

Generatiivinen tekoäly on murrosteknologia, jonka valjastaminen tulee vaatimaan kokeilupohjaista lähestymistapaa, muutoskyvykkyyttä niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla sekä uuden osaamisen kehittämistä. Suomen strategisen autonomian vahvistaminen generatiivisen tekoälyn alalla tulee vaatimaan julkisen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä sekä rohkeutta innovoida.

Kilpailukykyiset ja luotettavat eurooppalaiset kielimallit ovat välttämättömiä uusien sovellusten ja kaupallisten palveluiden rakentamisessa.

Sitra tukee valtioneuvoston näkemystä siitä, että EU:n globaalia toimintakykyä tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti ja kehittää johdonmukaisesti. Sitra kannattaa valtioneuvoston ehdotusta EU:n kumppanuuksien edistämisestä EU:n globaalin roolin vahvistamiseksi sekä unionin intressien ja arvojen edistämiseksi. Globaalissa kilpailussa Euroopan valttina on ollut reilumman datavetoisen talouden ja yhteiskunnan rakentaminen. Uusien datataloutta edistävien toimenpiteiden täytyy tulevaisuudessakin

perustua eurooppalaiselle arvopohjalle. Lisäksi EU:n on varmistettava, että datatalouden merkitys talouden ja yhteiskunnan uudistamisessa ymmärretään kaikissa jäsenmaissa. Sisämarkkinoiden kehitystä on ohjattava ja seurattava sitä ajantasaisesti.

Sitra yhtyy valtioneuvoston näkemykseen siitä, että EU-sääntelyn on oltava selkeää ja oikeusvarmuutta lisäävää, ja se tulee toimeenpanna tehokkaasti. Digitaalisten sisämarkkinoiden luomiseksi tulevan viisivuotiskauden aikana on ensisijaisen tärkeää keskittyä datataloutta koskevan sääntelyn toimeenpanoon. Sääntöjen noudattamisen on oltava yrityksille mahdollisimman vaivatonta ja jopa automatisoitua, esimerkiksi hyödyntämällä sääntelyteknologioiden mahdollisuuksia. Sitra ehdottaa, että Suomen tavoitteena tulisi olla varmistaa, että sääntelyteknologioiden mahdollisuuksia hyödynnetään datasääntelyä koskevien EU-säännösten toimeenpanossa, jotta erityisesti pk-yritysten olisi helpompi noudattaa sääntelyä.

Selkeiden dataa koskevien pelisääntöjen lisäksi EU:n on keskityttävä tarvittavien valmiuksien luomiseen, jotta dataa voidaan hyödyntää paremmin työn tuottavuuden sekä ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin lisäämiseen. Tämä vaatii Sitran näkemyksen mukaan ihmisten tekoäly- ja digilukutaidon vahvistamista sekä sitä että yrityksille tarjotaan datapohjaisen liiketoiminnan edistämistä tukevia työkaluja ja palveluita.

Sitran yksityiskohtaisimmista näkemyksistä liittyen datastrategian toimeenpanoon ja kehittämiseen löytyy Sitran julkaisusta *Ensuring European leadership in the data economy*.

Luonnonvarojen ylikulutuksesta irrottautuminen kiertotalouden avulla vaatii datan valjastamista siirtymän tueksi.

Valtioneuvosto määrittelee Suomen pääprioriteeteiksi Euroopan strategisen kilpailukyvyn vahvistamisen, Euroopan kokonaisturvallisuuden parantamisen ja puhtaan siirtymän sekä biotalouden ja kiertotalouden mahdollisuuksien edistämisen.

Sitra katsoo, että puhdas ja digitaalinen siirtymä muodostavat kokonaisuuden. Ne ovat yhdessä tärkeä osa niin EU:n kuin Suomen kilpailukykyä. Tämän nk. kaksoissiirtymän merkitys huomioidaankin hyvin valtioneuvoston selvityksessä osana EU:n sisämarkkinoiden kehittämistä ja teollisuuspolitiikkaa: ”*Suomi pitää tärkeänä konkreettisia toimia sisämarkkinoiden vahvistamiseksi* […] *ja korostaa kasvun hakemista mm. digitalisaatiosta*”. Ja edelleen: ”*Suomi korostaa, että osana sisämarkkinoiden ja teollisuuspolitiikan vahvistamista on välttämätöntä tehostaa resurssitehokkuutta, kiertotalouden toimivuutta ja hiilineutraalien materiaalien kehittämistä.”*

Puhtaan ja digitaalisen siirtymän edistäminen kytkeytyy vahvasti myös EU:n kokonaisturvallisuuden parantamiseen liiallisten riippuvuuksien purkamisen kautta. Kestävä uusiutuva energia tarkoittaa irrottautumista Eurooppaan tuotavasta fossiilienergiasta ja riippuvuuden vähentämistä kriittisten raaka-aineiden tuonnista.

Sitra tukee valtioneuvoston kantaa, jossa todetaan että ”*Puhtaan siirtymän kannalta avainasemassa olevat teknologiat ja innovaatiot, kuten tekoäly ja päästöseuranta, ovat riippuvaisia datan saatavuudesta, vapaasta liikkumisesta ja hyödyntämisestä. EU:ssa tulee jatkaa työtä datatalouden ja digitalisaation edistämiseksi niin horisontaalisti kuin tarvittaessa sektorikohtaisesti*.”

Tällaisista puhdasta siirtymää edistävistä ratkaisuista hyvä esimerkki on digitaaliset tuotepassit, joiden kehittämisestä Suomesta löytyy edelläkävijyyttä. Digitaaliset tuotepassit ovat keino parantaa tuotteiden jäljitettävyyttä ja kuluttajille tarjottavan tiedon läpinäkyvyyttä. Niiden avulla voidaan koota yhteen dataa tuotteiden kestävyydestä, raaka-aineista, materiaaleista ja turvallisuudesta. Ne parantavat tuotetiedon hyödynnettävyyttä, edistävät vastuullista liiketoimintaa ja kestävämpiä tuotantomenetelmiä sekä voivat nopeuttaa siirtymistä kiertotalouteen.

Euroopan komission helmikuussa 2020 esittelemä datastrategia on ohjannut datavetoisen talouden, tekoälyn ja yhteiskunnan kehitystä EU:ssa. Euroopan komission tulee jatkaa vuonna 2020 tehdyn datastrategian ja siitä juontuneen uuden sääntelyn toimeenpanoa. Sitra katsoo, että toimeenpanon lisäksi nykyistä datastrategiaa tulee kehittää ja päivittää, jotta se auttaisi vahvistamaan suomalaisten ja eurooppalaisten yritysten kilpailukykyä muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa. Sitra tukee ehdotettua Suomen näkemystä siitä, että EU:n strateginen kilpailukyky perustuu unionin omien vahvuuksien edelleen kehittämiselle.

Sitra esittää alla keskeiset näkemyksensä puhtaasta (tai ”vihreästä”) ja digitaalisesta siirtymästä.

Sitran yksityiskohtaisemmista näkemyksistä vihreän kehityksen ohjelman (European Green Deal) jatkosta, ks. toukokuussa 2023 julkaistu Sitran muistio.

Helsingissä 11.3.2024

Kristo Lehtonen
Johtaja, Reilu Datatalous